

בס"ד, ט"ז חשוון התשפ"ז

בכורות ל"ט – מעילה בפדיון, מומי פה, חסרון פנימי ומומי זנב

שאלות:

1. אלון פדה בהמה דומעת לפני שעברו 80 יום לבדיקתה, והשתמש בכסף. האם הוא מעל?

מעילה בפדיון בהמה עם מים קבועים

- בדף הקודם ראינו את המשנה על מומים של "חורור ומים קבועים", על דברי רבי חנניא בן אנטיגנוס שאמר במשנה שבודקים את המום שלוש פעמים בשמונים יום, רב נחמן בר יצחק אמר שהבדיקות צריכות להיות במרווחי זמן שווים, של בערך 27 יום כי המום הזה הרבה פעמים לא מחזיק מעמד ביום ה-27, ואז הוא מום עובר.
- פנחס**, אחיו של **מר שמואל**, שאל את **שמואל** על המים הקבועים, כשהאכילו בהמת הקדש כסדר של המשנה והיא לא נרפאה, והתברר שזה מום קבוע: האם זה נחשב מום מההתחלה (למפרע) או רק מעכשיו?
- הנפקא מינה היא לבהמת הקדש (לא בכור שאותו לא ניתן בכלל לפדות) שנפדתה לפני שעברו שלושה חודשי הבדיקה, ומישהו נהנה מדמי הפדיון. אם המום נחשב למפרע, הפדיון חל והכסף הוא הקדש, והנהנה מעל. ואם המום נחשב רק מעכשיו, הפדיון לא חל, כי בהמה תמימה לא נפדית, והדמים חולין והנהנה לא מעל.
- שמואל** קרא על אחיו "פסחים בָּזְזוּ בְּזִי" (אדם כמוהו, שלא גדול בתורה, שאל שאלה שלא ידעתי לענות, כמו שזה נדיר שחיר יוכל לבוז ביזה), ושאלתו נשארה בלי תשובה.

2. לבכור של דני יש חור בנחיר ובחניכיים. האם מותר לשחוט אותו?

מומי חוטם, שפה וחניכיים

- שתי המשניות מונות מומים באף ובשפתיים: חוטם ושפה שניקבו, נפגמו או נסדקו, וחניכיים חיצוניות (חוטין) שנפגמו או נחתכו, וחניכיים פנימיות שנעקרו. רבי חנניא בן אנטיגנוס אמר שלא בודקים חניכיים בתוך הפה מהתיומת (שיניים טוחנות גדולות שנראות ככפולות מהאמצע לקראת סוף הלסת) ופנימה לעומק, ואף לא את התיומת עצמה.
- הברייתא אומרת שנקב בצדדים החיצוניים של האף הוא מום, ונקב במחיצה הפנימית שבין הנחיריים לא, כי הוא נסתר. **רב פפא** אמר שבשפה הכוונה לשורה החיצונית שלה, כלומר לשפיץ הקדמי של השפה ולא ברוחב שהיא משיקה לשפה השניה.
- הגמרא מביאה ברייתא על התיומת. הגמרא מקשה שהברייתא שואלת "איזהו תיומת" ולא באמת עונה אלא נותנת מן הגדרה שמשתמשת במילה תיומת, ושדברי רבי יהושע בן קפוצאי זהים לדברי תנא קמא!
- ומתרגמת שהברייתא חסרה: היא מגדירה מהן החניכיים הפנימיות, מן התיומת ולפנים ותיומת עצמה כפנים:
- **תנא קמא** אמר שבחניכיים הפנימיות שנפגמו או נחתכו לא שוחטים, אבל אם נעקרו שוחטים.

○ רבי יהושע בן קפוצאי אמר שגם בפנימיות שנעקרו לא שוחטים, אבל הבהמה נפסלת להקרבה.

○ רבי חנניא בן אנטיגנוס אמר שהתיומת לא נחשבת בכלל, ואפילו לא פוסלת להקרבה.

3. דוד רוצה להקריב כבש שחסרה לו כליה. האם הוא כשר לקרבן?

חסרון באיבר פנימי

רב אחדבוי בר אמי שאל האם יש "מחוסר אבר מבפנים", כלומר האם חסרון באיבר פנימי נחשב מום.

הגמרא שואלת לאיזה עניין נשאלה השאלה, שהרי חסרון פנימי לא מתיר שחיטת בכור או פדיון קדשים, כי כתוב "פֶסֶחַ או עֹר" ו"עֹרֶת או נְשֹׁבֹר", שזה מומים גלויים. ועונה שהשאלה היא רק האם זה מום שפוסל להקרבה: האם הפסוק "תָּמִים יִהְיֶה לְרִצּוֹן כָּל מוֹם לֹא יִהְיֶה בוֹ", "תמים" מלמד שכל חסרון, גם פנימי, פוסל, או שהמשך "כָּל מוֹם" מלמד שכמו שמום נחשב רק מבחוץ, ככה גם חסרון זה רק מבחוץ?

הגמרא מנסה לברר את השאלה מברייתות: אחת אמרה שהפסוק "וְאֵת נְשִׁיתִי הַכֹּלִית" מלמד שמקריבים רק בעל שתי כליות ולא בעל כליה אחת ולא בעל שלוש, ואחרת אמרה שהמילה "יִסְרְנָה" מרבה שאפשר להקריב בעל כליה אחת.

הגמרא מנסה לומר שהם נחלקים בשאלה שלנו האם חסרון פנימי נחשב חסרון, בהנחה שאין בריה שיש לה רק כליה אחת, ולכן היא חסרה, והשאלה אם זה נחשב חסרון.

אבל רב חייא בר יוסף דחה את ההסבר כי אפשר לומר שלכולי עלמא יש בריה בכליה אחת וחסרון מבפנים נחשב חסרון, וברייטא אחת מדברת על בהמה שנבראה בשתיים וחסרה אחת שהיא פסולה והשניה על בהמה שנבראה בכליה אחת והיא כשרה. הגמרא מקשה על ההסבר הזה שהברייטא הראשונה אמרה גם "בעל שלוש", שברור שנבראה ככה מהתחלה, אז גם בעל כליה אחת נבראה כך! ולכן צריך לפרש שהמחלוקת בין הברייטות היא האם יש בריה שנולדה בכליה אחת.

רבי יוחנן אמר שלכולי עלמא אין בריה בכליה אחת וחסרון מבפנים נחשב חסרון, והברייטות מדברות על כליה שחסרה לפני שחיטה שהיא פסולה או אחריה והיא כשרה. הגמרא מקשה שאחרי שחיטה, לפני קבלת הדם בכלי, חיסרון פוסל, כי רב אמר שהצורם אוזן פר ואחר כך קיבל את דמו פסול, שנאמר "וְלָקַח מִדַּם הַפֶּר" — הפר כמו שהיה כבר! ומתרצת שהכוונה לחסרון אחרי הקבלה.

הגמרא מקשה שוב שגם אחרי קבלה, לפני זריקה, זה פוסל, כי הברייטא אמרה שקרבן פסח צריך להיות תם ובן שנה בשעת שחיטה וגם בקבלה, בהולכה ובזריקה, שנאמר "יִהְיֶה!" ומתרצת שזה רק לעניין בן שנה שצריך להישאר בן שנה לאורך כל התהליך, אבל לא חייב להישאר תם-שלם, וזה מוכח מרבי יהושע שאמר שאם נשתייר אפילו רק כזית בשר או חלב זורקים את הדם.

הגמרא שואלת איך ייתכן שבן שנה בשחיטה יהיה בן שתיים בקבלה, ו**רבא** ענה שאפילו שעות פוסלות בקדשים, כלומר שנת הבהמה נמנית לפי שעת הלידה, ולכן היא יכולה להסתיים בין השחיטה לקבלה.

הגמרא מנסה לברר האם השאלה שלנו של רב אחדבוי בר אמי נתונה במחלוקת תנאים: הפסוק פוסל להקרבה "מִעֹרֹךְ וְנִתּוּק וְנִתּוּק וְנִתּוּק" (מעוך וכתות בדפיקה, נתוק וכרות בניתוק ביד או חיתוך בסכין, כשהביצים עדיין בכיס):

- רבי יהודה אמר שכולם פוסלים גם בביצים (חיסרון פנימי) וגם בגיד (חיצוני), כי חיסרון פנימי נחשב חיסרון.
 - רבי אליעזר בן יעקב אמר שכולם פוסלים רק בגיד, כי חיסרון פנימי לא נחשב.
 - ורבי יוסי אמר שמעור וכתות אף בביצים ונתוק וכרות רק בגיד.
 - אבל הגמרא דוחה את הניסיון: כי אם רבי יוסי סובר שחסרון פנימי נחשב, אז גם נתוק וכרות יפסלו בביצים, ואם לא, גם מעור וכתות לא יפסלו! אלא צריך לומר שהם נחלקים במומים הגלויים, ולא בגלל חיסרון:
 - רבי יהודה סובר שמעור וכתות מום גלוי, כי הביצים מתכווצות, וגם נתוק וכרות, כי הן תלויות, וזה גלוי חיצוני.
 - רבי אליעזר בן יעקב סובר שאף אחד מהם לא מום, כי גם בלי זה הן לפעמים מתכווצות או תלויות.
 - ורבי יוסי סובר שמעור וכתות הם מום כי הביצים חסרות, ונתוק וכרות לא כי הן עדיין קיימות בכיס. מכאן שלכולי עלמא חסרון מבפנים נחשב חסרון, ולא בזה המחלוקת.
4. בזנב הבכור של אלון נפגם הקצה. האם מותר לשחוט אותו?

מומי זובן וזנב ושיעור אצבע

- המשנה אומרת שהמומים הבאים נחשבים מום: זובן (הכיס שאיבר הזכרות חבוי בו) או עריה של נקבה בקדשים שנפגמו, או זנב שנפגם בעצם (אבל לא בפרק שבין חוליה לחוליה, שחוזר ונרפא), או שקצה (ראש) הזנב נקלף והעצם נשארה מגולה, או שיש בשר בין חוליה לחוליה יותר ממלא אצבע.
- רבי אלעזר אמר שדווקא כשהכיס נפגם הוא מום, ולא אם ניטל כולו, ולא אם נפגם הזכרות עצמו שהוא כן מחלים. רבי יוסי בן המשולם אמר שמעשה בעינבל בזאב שנטל את כל הזובן, והחלים וחזר לאיתנו.
- הברייתא אומרת ששיעור אצבע הוא רבע מטפח של אדם, כלומר רוחב אגודל. הגמרא שואלת לאיזה עניין נאמרה ההלכה הזו, ומביאה מספר דעות:
- רבה אמר שלעניין ציצית, כי בית שמאי אמרו ארבעה חוטים וארבע אצבעות משולשלות (כלומר אורך הגדיל), ובית הלל אמרו שלושה חוטים ושלוש אצבעות.
 - רב הונא בנו של רב יהושע אמר שלשתי אמות, כלומר מקלות באורך אמה למדידה שהיו במקדש. והגמרא מפרטת בסוף הדף ממשנה שאמרה ששתי אמות היו בשושן הבירה, ואחת הייתה גדולה מהאמה של משה בחצי אצבע והשנייה בעוד חצי אצבע. כשחישבו את שכרם של בעלי מלאכה במקדש מדדו לפי הקטנה ועבדו לפי הגדולה, כדי שלא יבואו לידי מעילה.
 - והיו שתי אמות, אחת למלאכת כסף וזהב שיקרה יותר שלא יפסידו בעלי המלאכה הרבה, ואחת לבניין.
 - רב נחמן בר יצחק (ויש אומרים רב הונא בר נתן) אמר שהאצבע נאמרה בברייתא ביחס להלכה במשנה שלנו, של בשר בין חוליה לחוליה מלא אצבע.